

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

השאלת ספרי לימוד בבתי-ספר

סקירה משווה

כתיבה: יניב רונן

אישור: שמוליק חזקיה, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ט"ו בסיוון תשס"ו

11 ביוני 2006

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 6016 649 - 02

פקס: 6103 649 - 02

www.knesset.gov.il/mmm

מבוא

מסמך זה נכתב לבקשת חה"כ אלכס מילר, והוא עוסק בהשאלת ספרי לימוד לתלמידים בבתי-ספר יסודיים ותיכונים במדינות בעולם. במסמך יוצג המצב בישראל, בטקסס, במדינת ניו-יורק, בפלורידה, בשבדיה, באירלנד ובשווייץ.

ישראל

חוק השאלת ספרי לימוד, התשס"א-2000, נחקק ככל הנראה מכיוון שבתי-ספר הפעילו באופן עצמאי תוכניות השאלה.¹ החוק אינו מחייב בתי-ספר להשתתף בפרויקט אלא מאפשר להם לעשות זאת, לפי תנאים שיקבע שר החינוך.² מאז נחקק החוק נדחה מועד תחילתו פעמים אחדות, וכיום מועד תחילתו הוא שנת הלימודים תשס"ח.³ למרות דחיית תחילתו של החוק, התוכנית להשאלת ספרי לימוד פועלת כיום בבתי-ספר בשיתוף משרד החינוך. המימון לתוכנית מגיע ממקורות מזדמנים בתקציב משרד החינוך.⁴

התוכנית להשאלת ספרי לימוד מתנהלת כדלקמן:⁵

- בית-הספר מקבל ממשרד החינוך תקציב ראשוני לרכישת ספרי לימוד.
 - בכל סוף שנת לימודים התלמידים משאירים בבית-הספר את ספרי הלימוד הישנים שלהם.
 - התלמידים משלמים אגרה שנתית, ותמורתה מקבלים סל ספרי לימוד לשנת הלימודים החדשה. האגרה בשנת 2003 היתה 240 ש"ח לשנה לתלמידי בתי-הספר היסודיים ו-280 ש"ח לשנה לתלמידי חטיבות הביניים ולתלמידי תיכון.⁶
- מנהלת פרויקט השאלת ספרי לימוד במנהל החינוך הפדגוגי במשרד החינוך, גב' רחל שכטר, מציינת כי לאחר המימון הראשוני של המשרד, הפרויקט מצליח להחזיק את עצמו מבחינה כלכלית, וניהול נכון שלו יכול אף להניב רווחים לבית-הספר.⁷

¹ מירב ישראל, יועצת משפטית לוועדת החינוך של הכנסת, שיחה, 7 ביוני 2006.

² חוק השאלת ספרי לימוד, התשס"א-2000. לנוסח המלא של החוק ראה נספח.

³ מירב ישראל, יועצת משפטית לוועדת החינוך של הכנסת, שיחה, 7 ביוני 2006.

⁴ חגית מאיר, מתאמת פעולות המינהל הפדגוגי, משרד החינוך והתרבות, שיחת טלפון, 31 במאי 2006.

⁵ להפעלת התכנית יש שני תנאים: (1) בית הספר צריך להיות מדורג בדרגה 10-3 במדרג הטיפוח של משרד החינוך; (2) נדרשת הסכמה של 90% מהורי התלמידים להשאיר בבית-הספר את ספרי הלימוד של ילדיהם.

⁶ משרד החינוך, התרבות והספורט, חוזר מנכ"ל תשסד/8(א), יי בניסן תשס"ד, 1 באפריל 2004.

⁷ רחל שכטר, מנהל פרויקט השאלת ספרי לימוד, משרד החינוך והתרבות, מנהל החינוך הפדגוגי, שיחת טלפון, 23 במאי 2006.

טקסס, ארה"ב

בתי-הספר מספקים לתלמידים את ספרי הלימוד. הגוף שמרכז את הבחירה והרכישה של הספרים הוא סוכנות החינוך של טקסס (Texas Education Agency). הסוכנות רוכשת את הספרים מהמוציאים לאור ומשאילה אותם לבתי הספר. כל בית-ספר אחראי לספרים שהוא משאל. אם אבד ספר במהלך שנת הלימודים, על בית-הספר לגבות את עלותו מהורי התלמיד.⁸

מדינת ניו-יורק, ארה"ב

כל בית-ספר במדינת ניו-יורק חייב לרכוש ולהשאיל ספרי לימוד⁹ לכל התלמידים, ובלבד שהם תושבי המחוז שבית-הספר שייך אליו. תלמיד זכאי להשאלת ספרי לימוד מהגן ועד כיתה י"ב. חובה זו חלה על בתי-ספר ציבוריים ופרטיים כאחד. על ההורים להגיש להנהלת בית-הספר בקשה כתובה כדי שילדיהם יוכלו להשתתף בתוכנית השאלת הספרים. כדי שהתוכנית תתממש, על בית-הספר להחזיק מלאי זמין של ספרי לימוד.

כל בית-ספר מקבל תקציב מן המדינה עבור תוכנית השאלת הספרים לפי מספר התלמידים שהם תושבי המחוז, ולכן השאלת הספרים מוגבלת לתקציב השנתי שנועד לרכישת ספרי הלימוד. תקציב רכישת הספרים המועבר מהמדינה הוא \$57.3 לתלמיד, ובית-הספר צריך להוסיף סכום זהה.¹⁰

פלורידה, ארה"ב

חוקי מדינת פלורידה מחייבים את בתי-הספר לספק ספרי לימוד לתלמידים מגיל הגן ועד כיתה י"ב. ספרי הלימוד ניתנים לתלמידים ללא תשלום.¹¹

שבדיה

חוק החינוך של שבדיה מחייב את כל בתי-הספר הציבוריים והפרטיים, יסודיים ותיכוניים, לספק לתלמידים את ספרי הלימוד חינם. התלמידים נדרשים להחזיר את הספרים לבית-הספר בתום שנת הלימודים.¹²

⁸ אתר מבקרת החשבונות הציבוריים של מדינת טקסס, <http://www.window.state.tx.us/tpr/tspr/comal/chapt8c.htm>, תאריך כניסה: 23 במאי 2006.

⁹ החובה אינה חלה על אנציקלופדיות, אטלסים, שנתונים ומילונים ייחודיים.
¹⁰ אתר מחלקת החינוך של מדינת ניו-יורק, <http://www.emsc.nysed.gov/nonpub/HANDBOOK>, [on.ServicestoPupilsAttendingNonpublicSchools/NPSTextbookLoanProgram.htm](http://www.on.ServicestoPupilsAttendingNonpublicSchools/NPSTextbookLoanProgram.htm), תאריך כניסה: 23 במאי 2006.

¹¹ Kate Kemker, מנהלת המשרד להדרכה ולחדשנות, מדינת פלורידה, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 6 ביוני 2006.

אירלנד

באירלנד פועלות בבתי-הספר תוכניות וולונטריות להשאלת ספרי לימוד. אין חקיקה המחייבת בתי-ספר להשאיל לתלמידים ספרים. התוכניות אינן מיועדות לכלל התלמידים אלא למי שמשפחתם נתונה במצוקה כלכלית ולכן אינם יכולים לרכוש את הספרים בעצמם. בתוכנית מוגדרים שלושה סוגי מצוקה:

- משפחות שתלויות בעיקר בקצבאות.
- משפחות בעלות הכנסה נמוכה.
- משפחות שסובלות ממצוקה כלכלית בשל נסיבות מיוחדות.

נוסף על כך, משרד החינוך מפעיל תוכנית לסיוע באספקת ספרי לימוד לבתי-ספר יסודיים (Aid for School Books Grant Scheme in Primary Schools). בתי-הספר יכולים לנצל את הסיוע הממשלתי לצורך הפעלה או תחזוק של תוכניות השאלת ספרים. יש לציין שהמדיניות הכללית של משרד החינוך באירלנד היא לעודד את בתי-הספר להפעיל תוכניות להשאלת ספרים.¹³

שווייץ

בשווייץ אין משרד חינוך כללי אחד הקובע מדיניות אחידה לכל המדינה. על-פי החוקה הפדרלית השווייצרית, החינוך הוא בתחום סמכותם של הקנטונים, וכל קנטון קובע את המדיניות שלו בנושא חינוך.¹⁴

בשווייץ פועלים בתי-ספר פרטיים, ו-260 מהם מאוגדים בהתאחדות בתי-הספר הפרטיים של שווייץ (Swiss Federation of Private Schools). להתאחדות אין מדיניות כוללת בדבר השאלת ספרי לימוד, וכל בית-ספר נוהג כראות עיניו. חלק מבתי-הספר הפרטיים מספקים את הספרים לתלמידים במסגרת התשלום הכולל, חלקם גובים על כך תשלום נוסף ובחלקם התלמידים נדרשים לרכוש את הספרים בעצמם. יש כמה בתי-ספר שמשאילים לתלמידים ספרי לימוד וגובים בעבור זה אגרה; סכום האגרה עשוי להגיע ל-1,000 פרנקים שווייצריים לשנה (כ-3,700 ש"ח¹⁵).¹⁶

¹² Kent Eriksson, מחלקת בתי-הספר, משרד החינוך, המחקר והתרבות של שבדיה, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 31 במאי 2006.

¹³ Luke Donnelly, משרד החינוך של אירלנד, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 29 במאי 2006.

¹⁴ Andrea Z'graggen, מרכז המידע השווייצרי לנושאי חינוך, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 30 במאי 2006.

¹⁵ שער יציג ב-4 ביוני 2006.

¹⁶ Nicole Worthington, התאחדות בתי-הספר הפרטיים של שווייץ, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 31 במאי 2006.

מקורות

חקיקה

- חוק השאלת ספרי לימוד, התשס"א-2000.

מסמכים ממשלתיים

- משרד החינוך, התרבות והספורט, חוזר מנכ"ל תשסד/8(א), י" בניסן תשס"ד, 1 באפריל 2004.

מכתבים ושיחות טלפון

- מאיר חגית, מתאמת פעולות המינהל הפדגוגי, משרד החינוך והתרבות, שיחת טלפון, 31 במאי 2006.
- שכטר רחל, מנהלת פרויקט השאלת ספרי לימוד, משרד החינוך והתרבות, מינהל החינוך הפדגוגי, שיחת טלפון, 23 במאי 2006.
- Donnelly Luke, משרד החינוך של אירלנד, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 29 במאי 2006.
- Eriksson Kent, מחלקת בתי-הספר, משרד החינוך, המחקר והתרבות של שבדיה, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 31 במאי 2006.
- Kemker Kate, מנהלת המשרד להדרכה ולחדשנות, מדינת פלורידה, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 6 ביוני 2006.
- Worthington Nicole, התאחדות בתי-הספר הפרטיים של שווייץ, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 31 במאי 2006.
- Z'graggen Andrea, מרכז המידע השווייצרי לנושאי חינוך, מכתב תשובה, התקבל בדואר אלקטרוני, 30 במאי 2006.

אתרי אינטרנט

- אתר מבקרת החשבונות הציבוריים של מדינת טקסס, <http://www.window.state.tx.us/>, tpr/tspr/comal/chapt8c.htm, תאריך כניסה: 23 במאי 2006.
- אתר מדינת ניו-ג'רסי, <http://www.state.nj.us/njded/nonpublic/textbook.pdf>, תאריך כניסה: 24 במאי 2006.
- אתר מחלקת החינוך של מדינת ניו-יורק, <http://www.emsc.nysed.gov/nonpub/HANDBOOKonServicestoPupilsAttendingNonpublicSchools/NPSTextbookLoanProgram.htm>, תאריך כניסה: 23 במאי 2006.

1. הגדרות

בחוק זה –

"בית-ספר" – מוסד חינוך מוכר כהגדרתו בסעיף 1 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (להלן – חוק לימוד חובה);

"הוועדה" – ועדת החינוך והתרבות של הכנסת;

"הורה" – כהגדרתו בחוק לימוד חובה;

"ספרי לימוד" – ספרי לימוד וחוברות עבודה שאושרו על-פי דין;

"תוכנית השאלת ספרי לימוד" – השאלת ספרי לימוד לתלמידים בבית-ספר במסגרת ארגונית, הכול כפי שקבע השר באישור הוועדה;

"תלמיד" – מי שלומד בבית-ספר;

"השר" – שר החינוך.

2. השאלת ספרי לימוד

(א) כל בית-ספר רשאי להיכלל בתוכנית השאלת ספרי לימוד, בהתאם להוראות חוק זה, ובתנאי שלמעלה מ-90% מהורי התלמידים הסכימו להעביר את ספרי הלימוד לידי בית-הספר, ובית-הספר עמד בתנאים שקבע השר, באישור הוועדה.

(ב) ביקש בית-ספר, שפרש מתוכנית השאלת ספרי לימוד, לחזור ולהיכלל בה בשנית, רשאי השר לקבוע באישור הוועדה תנאים להכללתו.

3. רכישת ספרי לימוד

(א) ביקש בית-ספר, שלא נכלל בתוכנית השאלת ספרי לימוד, להיכלל בתוכנית כאמור ועמד בתנאים שקבע השר לפי סעיף 2, יעמיד השר לרשותו מתקציב משרדו סכום חד-פעמי שיסייע ברכישה הראשונית של ספרי הלימוד.

(ב) השר באישור הוועדה וכפוף להוראות סעיף קטן (א) יקבע אמות מידה לקביעת סכומי הסיוע לבתי-הספר לרכישה הראשונית של ספרי הלימוד כאמור בסעיף קטן (א).

4. ספרי לימוד מאושרים

תוכנית ההשאלה לפי חוק זה תכלול ספרי לימוד בלבד; אין בהוראות חוק זה כדי למנוע מבית-ספר שאין עליו חובה על-פי דין ללמד בספרי לימוד מאושרים, להיכלל לתוכנית השאלת ספרי לימוד.

5. דמי שאילה

(א) השאלת ספרי לימוד כרוכה בתשלום שנתי שלא יעלה על דמי שאילה מרביים שקבע השר לפי סעיף קטן (ב); הורי תלמיד, השואל ספרי לימוד בבית-ספר שבו קיימת תוכנית השאלת ספרי לימוד יישאו בדמי שאילה כאמור.

(ב) השר באישור הוועדה יקבע דמי שאילה מרביים לתלמיד לפי דרגת הכיתה שבה הוא לומד ובלבד שדמי השאילה יממנו את כל העלויות הכרוכות ברכישת ספרי לימוד חסרים, בהחלפת מהדורות של ספרי לימוד ובבלאי הנובע מהשימוש בהם; קביעה לפי סעיף זה תפורסם בשני עיתונים יומיים שלפחות אחד מהם הוא עיתון נפוץ כמשמעותו בסעיף 1א לחוק התכנון והבנייה, התשכ"ה-1965, בעיתון המתפרסם מדי שבוע לפחות בעל תפוצה רחבה היוצא לאור בישראל בשפה הערבית, ברשת תקשורת המחשבים, ובהודעה שתומצא על-ידי מנהל בית-ספר לכל תלמיד.

6. ביצוע ותקנות

השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי, באישור הוועדה, להתקין תקנות בכל עניין הנוגע לביצועו.

7. תחילה ותחולה הדרגתית [תיקון: תשס"א, תשס"ב, תשס"ג]

תחילתו של חוק זה החל בשנת הלימודים התשס"ח והוא יוחל בהדרגה, לפי צווים שיקבע השר לכל שנה משנות הלימודים התשס"ט, התש"ע והתשע"א בבתי-ספר שיקבע השר בצווים, ובלבד שצו כאמור לשנת הלימודים התש"ע יכלול לפחות מחצית מבתי-הספר שלא נכללו בצו לשנת הלימודים התשס"ט ושלא חלה עליהם הוראת סעיף 8.

8. הוראת מעבר [תיקון: התשס"א, תשס"ב, תשס"ג]

בית-ספר שבאחת משנות הלימודים התשס"ג עד התשס"ז היתה נהוגה בו תוכנית להשאלת ספרי לימוד יראוהו כמי שנכלל בתוכנית להשאלת ספרי לימוד לפי הוראות חוק זה; בית-ספר כאמור לא יהיה זכאי לתקציב לפי סעיף 3.